

gener 1979

SERRA D'OR

ELS DRETS DEL NEN

Jordi Cots

GESTIONS DE PAU DE BATISTA I ROCA

Lluís Crusellas

BERNANOS A MALLORCA

Pietro Copiz

passar el dia, empènyer l'any

epístola moral a algú

La veritat és que jo no sé, caríssim, què passava en altres èpoques. Suposo que, més o menys com ara, la gent —en general— solia tenir poques ganes de morir-se «abans d'hora», i per això utilitzava els serveis dels bruixots, dels curanderos o dels metges, segons els casos. Sempre hi ha hagut algun desesperat, per la raó que sigui, que ha desitjat la mort o que fins i tot se l'ha procurada. Avui mateix, quan vivim en plena societat hedonista, encara abunden els suïcidis, per exemple. Però la regla seria com dic. De vegades, s'hi interferia una guerra, un pogrom, un terratrèmol, una qualsevol catàstrofe, i els perills augmentaven. O bé s'hi produïa l'accident o l'assassinat. El problema, tanmateix, fóra de saber quina era la disposició dels «mortals» davant la perspectiva immediata, o no immediata, de morir-se. No convé que ens refiem massa dels testimoniatges literaris. Sense anar-hi més lluny, la «resignació» d'un sant o d'un estoic no devia ser freqüent. En coneixem per la història molts episodis: per històries i llegendes. Ara: devien ser excepcions. Em refereixo a la «resignació» heroica, consolada, conscient.

No, no crec que mai hagi estat «normal» el «*muero porque no muero*» ni cap actitud laica homologable. Un cop ens han posat en aquest món, resulta lògic que vulguem quedar-nos-hi tant de temps com sigui possible. Abans, d'això se'n deia l'instint de conservació. I no calia que la «vida» tingués gaires al·licients per aferrar-s'hi. Era la «vida» i prou. Conten d'una velleta que, quan el capellà l'ajudava a ben morir i la confortava amb la descripció folklòrica de la glòria celestial, li contestà: «Ui, senyor rector! Enlloc estarà una més bé que a casa seva!» No dubto que l'anècdota sigui una mica voltairiana, però admet unes explicacions òbvies. Que són les que ens durien al problema bàsic: què és la mort? Per aquest camí, naturalment, no continuo. Ja saps quanta és la meua desconfiança envers les qüestions «metafísiques». Podriem definir la mort com «la cessació de la vida», i illsos. La qual cosa no significa —ho comprenc— que hàgim acabat el tema. Al capdavant la «por de morir-se», la «por de morir», és, en l'home, alguna cosa més que l'instint de conservació. Quan un animal fuig d'un risc letal, ho fa per «instint». També l'home. Però...

Segles i segles, milenars, d'acumulació «metafísica», no són cap bestiesa. Es comprèn que el pre-difunt que som tothom tingui els seus recels davant un presumpte «més enllà», tant si és el cel o l'infern, que algunes religions anuncien, com si és el més simple no-res, un no-ser, que la raó tampoc no arriba a entendre. Aquí, la «por» comença a tenir un cert sentit. ¿Fins a quin punt? En realitat, es tracta d'una «por» perfectament salvable: el creient, per un costat, ja té la seva resposta avalada per la Revelació o per alguna altra via sobrenatural; l'agnòstic, o l'incrèdul, al seu torn, també està convençut que la seva condició d'estricta «matèria orgànica» és la que és i s'ha acabat. En la pràctica, tots dos haurien de morir-se, quan s'hagin de morir, plàcidament. Si alguna crispació els preocupés, seria la de la malaltia dolorosa o la de la ferida criminal o incidental. O... Bé: la d'abandonar la vida. Per més trista o fofuda que sembli, la vida sempre és «vida»: un bloc d'interessos materials o morals, o materials i morals, i emotius, i polítics i tot. La «*joie de vivre*» és una invenció comercial: viure és «amar fent», i gràcies.

I no et precipitis a acusar-me de pessimista, estimat amic. Si l'espai de què ara dispofo fos més llarg, em decantaria a recordar-te les moltes fallàcies que la idea d'una «*joie de vivre*» ha implicat sempre. Tot això és literatura —de l'Antologia Grega, dels goliards, de poetes imbècils (i, de vegades, importants)—, que ni tan sols abraça el «*iuvenes dum sumus*», perquè no és suficient ser jove. Per a la immensa majoria, viure suposa treballar, discutir amb la sogra, patir dictadures, privar-se de mil delícies fantàstiques, sofrir de la melsa o del fetge, envellir, no ser premiat en uns Jocs Florals, aguantar uns fills insolents, pagar la contribució, haver de copular de tant en tant amb la senyora legítima, i, sobretot, treballar, treballar, treballar. En l'endemig s'escaurà, si hi ha sort, un instant feliç: serà de tard en tard. O, en un altre supòsit afeble, el treball, la salut, la família i la política —i els diners al fons— poden conjuminar-se en una casualitat tolerable. Però res més. I tots ho sabem, i mirem d'ajustar-nos-hi de la manera més suau. Viure no ha estat mai una «*joie*», ni ha existit mai cap «*belle époque*» sinó per a uns quants, que així mateix van morir-se dolorosament, sense farmàcies adequades.

Però no pensis que divago. T'explico tot això —matusserament— com a premissa d'una observació elemental. Avui, la mort està molt desprestigiada. En primer lloc, ha deixat de ser un esdeveniment solemne dins la família: ja són pocs els qui es moren al seu llit i envoltats de parents compungits. La mort arriba en una clínica impàvida o en una trompada en la carretera. O per un tret en qualsevol lloc anònim. Després, hi ha això, però vist des d'una altra banda: la multiplicació de la violència, de fet o en la ficció de les novel·les o dels films, sigui cosa de lladres o de terroristes —o de policies—, que ens ha habituat a considerar els cadàvers com unes escombraries supernumeràries. I, encara, la pullulació dels ancians, cada dia més nombrosos, abocats a morir-se i que encara no es moren, però que es moriran, i que mentrestant fan nosa. La «tercera edat», desassistida, i sovint desistida, és tot un drama.

De tot això, i de més coses encara, resulta que la mort, actualment, té unes connotacions socials i emocionals diferents de les de fa cent anys. O cinquanta. O vint-i-cinc: quan l'estratègia militar de les Grans Potències ha calculat perfectament que poden «matar-nos» multitudinàriament —ja ho han fet al Vietnam i ho tornaran a fer on convingui— sense grans dificultats. Rilke volia morir-se «de la seva mort», diuen. I s'hi va morir. Nosaltres ens morirem o ens mataran sense que un mínim de compassió ens acompanyi. Certament, el mort, la compassió dels altres no el farà ressuscitar. Però aquests «altres», indiferents, constitueixen potser una mutació notable en les rutines de la nostra societat. Ja no és només la peripècia de morir-se; és la de matar-se, la de matar i la de ser matat. Un mort no és res: se'n produeixen tants cada dia! L'Espronceda, que fabricava versos que sonaven, va escriure allò de «*¡Que haya un cadáver más, qué importa al mundo!*». Jo no gosaria dir-te que les incontrolades defuncions quotidianes, per la fam, per les epidèmies, per les tiranies, que deuen ser moltíssimes, importin «*al mundo*». Estic segur que no... I ara penso en les criatures de discoteca i de porro: que si no es moren o les maten abans, es faran velles. I moriran de vells. Es moriran...

JOAN FUSTER